

Małgorzata Gmurczyk-Wrońska
<https://orcid.org/0000-0001-7025-4872>
Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk

Pozyskać Francję. Zabiegi Józefa Piłsudskiego o wsparcie Francji po I wojnie światowej

Abstrakt: Artykuł dotyczy okresu po przyjeździe Piłsudskiego do Warszawy w listopadzie 1918 r. Francja była dla Piłsudskiego ważnym mocarstwem polityczno-militarnym. Znaczenie Francji w jego kalkulacjach wzrosło po zakończeniu I wojny, kiedy znalazła się w gronie decydentów przyszłego ładu światowego. Piłsudskiemu i jemu obozowi udało się porozumieć z Komitetem Narodowym w Paryżu i wspólnie występować wobec władz francuskich. Piłsudski wprawdzie zrealizował swój cel pozyskania Francji po I wojnie, ale stosunki z tym mocarstwem w dużym stopniu wiązały się z problemem rosyjskim i konfliktem polsko-bolszewickim.

Słowa kluczowe: stosunki polsko-francuskie, I wojna światowa, Komitet Narodowy Polski, Józef Piłsudski.

Abstract: The article deals with the period after Piłsudski's arrival to Warsaw in November 1918 and covers the whole year 1919, i.e. the duration of the Peace Conference in Paris. For Piłsudski, France was an important political and military European power. The importance of France in his political calculations increased after the end of World War I, when France was included in the group of decision makers on the future world order. Piłsudski and his camp managed to reach an agreement with the National Committee in Paris and jointly act against the French authorities. Although Piłsudski had reached his goal of winning France after World War I, the relations with this power were difficult from the beginning, strained by the Russian problem and the Polish-Bolshevik conflict.

Key words: Polish-French relations, World War I, Polish National Committee, Józef Piłsudski.

Jeszcze w okresie działalności konspiracyjnej Francja stanowiła dla Józefa Piłsudskiego ważne mocarstwo mogące wspierać niepodległościowe dążenia Polaków. Jego biograf, Włodzimierz Suleja podaje, iż w ocenie Piłsudskiego Francja i Polska zawsze ciążyły ku sobie „w sposób naturalny, bez wysiłku, jednocześnie przez sympatię i z pobudek rozumowych”¹. Historyk ten podkreśla jednak, że Piłsudski był przede wszystkim wytrawnym politykiem i strategiem, doskonale rozumiał znaczenie Francji w polityce międzynarodowej i rolę, jaką mogła odegrać w sprawach polskich. W literaturze opisano już fakt wysłania przez niego do Paryża i Londynu jesienią 1914 r. sławnego adwokata z okresu carskiego, Stanisława Patka². Piłsudski będąc wtedy zwolennikiem współpracy z państwami centralnymi, ale biorąc pod uwagę także możliwość, iż w końcowej fazie wojny zwycięstwo odniosą jednak państwa Ententy, postanowił poinformować tamtejszych polityków za pośrednictwem Patka o walce Polaków z Rosją, a nie z Francją i Wielką Brytanią, i tym samym przygotować grunt poparcia przez te państwa dla sprawy polskiej. Należy podkreślić, że Piłsudski traktował ten scenariusz jedynie jako jeden z możliwych wariantów rozwoju wydarzeń. Jednak już w 1914 r. myślał o poparciu Ententy w przypadku jego realizacji. Kontynuował ten plan już po powrocie z Magdeburga, od jesieni 1918 r. W tym jednak okresie z międzynarodowego punktu widzenia sytuacja była niekorzystna dla Piłsudskiego i jego zwolenników. W Paryżu działał bowiem Komitet Narodowy Polski (KNP) i to obóz endecji rozmawiał z politykami francuskimi. Piłsudski musiał dołożyć dużo starań, aby przekonać Paryż o zmianie swojej orientacji, a przede wszystkim udowodnić, iż to w Warszawie, a nie w Paryżu zaczynają powstawać struktury rządowe niepodległego państwa polskiego.

We Francji dość życzliwe stanowisko w tym okresie do Polski reprezentowali premier i minister wojny Georges Clemenceau oraz minister spraw zagranicznych Stephen Pichon. W sporządzonym we francuskim Ministerstwie Spraw Zagranicznych (MSZ) na Quai d’Orsay 20 XII 1918 r. memorandum w sprawie Polski padły wyraźne stwierdzenia: „bezpieczeństwo Francji wymaga, aby u wschodnich granic Niemiec znajdowało się silne mocarstwo”, a „Polska stanowi obecnie przegrodę między bolszewizmem a rewolucją niemiecką”³. Dla Polski ważne były kolejne posunięcia francuskie, przede wszystkim nota z 15 I 1919 r. ministra spraw zagranicznych Pichona do Erazma Piltza, delegata KNP przy rządzie francuskim, mówiąca, iż Polska może być reprezentowana przez dwóch delegatów na konferencję międzysojuszniczą, oraz pismo Pichona z 23 II 1919 r. do polskiego premiera i ministra spraw

¹ W. Suleja, *Józef Piłsudski*, Wrocław 1995, s. 252.

² M. Gmurczyk-Wrońska, *Stanisław Patek w dyplomacji i polityce (1914–1939)*, Warszawa 2013, s. 15–19; T. Wolsza, *W sprawie prognoz Józefa Piłsudskiego dotyczących przebiegu I wojny*, „Dzieje Najnowsze” 1985, nr 3–4, s. 159–166; W. Suleja, op. cit., s. 107–109.

³ Cyt. za: J. Pajewski, *Wokół sprawy polskiej. Paryż–Lozanna–Londyn 1914–1918*, Poznań 1970, s. 96–98.

zagranicznych Ignacego Paderewskiego, informujące go, że rząd francuski uznał oficjalnie niepodległe państwo polskie⁴. Było to uznanie *de iure*. W marcu 1919 r. przybył do Warszawy poseł francuski Eugène Pralon i 2 kwietnia złożył listy uwierzytelniające Naczelnikowi Państwa. Zanim jednak to nastąpiło, stosunek rządu francuskiego do władz w Polsce organizowanych wokół Piłsudskiego charakteryzował się dość dużą powściągliwością.

Problem uznania „władz warszawskich”

Józef Piłsudski w czasie I wojny światowej pozostawał politykiem mało znanym w państwach Europy Zachodniej. W 1918 r. widziano nadal w nim osobę współpracującą w czasie wojny z państwami centralnymi, nie eksponowano także momentu zerwania z tą opcją przez niego w 1917 r. Sytuacja nie zmieniła się także po jego powrocie 10 XI 1918 r. do Polski i przekazaniu mu przez Radę Regencyjną władzy nad wojskiem, a potem tworzeniu przez niego i jego współpracowników władz politycznych. Francuzi często mieli za złe stronie polskiej, w tym także Piłsudskiemu, zatrudnianie w polskiej dyplomacji osób powiązanych przed wojną bądź w czasie jej trwania z Austro-Węgrami⁵. Państwa Ententy, w tym szczególnie Francja, lekcewały wręcz rząd Jędrzeja Moraczewskiego, jak również samego Piłsudskiego wspierającego tę władzę i mianującego się Tymczasowym Naczelnikiem Państwa. Sytuacja ta wynikała oczywiście z faktu istnienia w Paryżu KNP uznawanego przez Ententę za oficjalną organizację polską pełniącą niejako funkcję „rządu”, z dość rozległymi zadaniami rozciągającymi się na sprawy zagraniczne (przedstawiciele dyplomatyczni przy rządach państw sprzymierzonych) i wojskowe (kierownictwo nad organizującą się we Francji armią polską)⁶. Politycy francuscy widzieli

⁴ Archives du Ministère des Affaires étrangères français (dalej: AMAEF), Guerre 1918–1929, A. Paix, 30, 23 II 1919, Table chronologique des actes préliminaires de la reconnaissance de l'État Polonais, k. 25–26; W. Rojek, *Wpływ mocarstw sprzymierzonych i stowarzyszonych na historyczno-polityczną genezę II Rzeczypospolitej VIII 1914 – II/VI 1919*, w: *Naród – państwo. Europa Środkowa w XIX i XX wieku. Studia ofiarowane Michałowi Puławskiemu w pięćdziesięciolecie pracy naukowej*, red. A. Patek, W. Rojek, Kraków 2006, s. 125–135.

⁵ AMAEF, Europe 1918–1929, Pologne, 10, Warszawa 8 VI 1919, raport posła francuskiego w Polsce E. Pralona do ministra spraw zagranicznych Pichona, k. 85–88.

⁶ Szerzej zob. M. Leczyk, *Komitet Narodowy Polski a Ententa i Stany Zjednoczone 1917–1919*, Warszawa 1966, s. 250–283; P. Lossowski, *Aktywność dyplomacji polskiej na konferencji pokojowej w Paryżu*, w: *Historia dyplomacji polskiej (połowa X–XX w.)*, t. IV: 1918–1939, red. G. Labuda, P. Lossowski, oprac. M. Leczyk, Warszawa 1995, s. 101; J. Sibora, *Dyplomacja polska w I wojnie światowej*, Warszawa 2013, s. 351–460; P. Waingertner, *Geneza Komitetu Narodowego Polskiego w Paryżu i jego działalność w latach pierwszej wojny światowej oraz początki kształtowania się granic II Rzeczypospolitej*, w: *Rządy bez ziemi. Struktury władzy na uchodźstwie*, red. R.P. Żurawski vel Grajewski, Warszawa 2014, s. 101–113; K. Lundgreen-Nielsen, *The Polish Problem at the Paris Peace Conference. A Study of the Policies of the Great Powers and the Poles, 1918–1919*, Odense 1979, s. 92–104.

w KNP przyszłych rządzących w Polsce. Utwierdzały w nich to przekonanie także osoby z Komitetu, podkreślając, iż rząd Moraczewskiego jest „rządem mniejszościowym” i „tymczasowym”⁷.

16 XI 1918 r. Piłsudski w telegramach radiowych do rządów państw Ententy oraz państw neutralnych i rządu Rzeszy Niemieckiej notyfikował powstanie niepodległego państwa polskiego. Wysłał także telegram do głównodowodzącego siłami państw sprzymierzonych Ferdynanda Focha, w którym „jako naczelny wódz armii polskiej” prosił o skierowanie do kraju Armii Polskiej we Francji, pod dowództwem gen. Józefa Hallera. Następnego dnia Tytus Filipowicz, kierujący MSZ, wysłał do szefów dyplomacji Wielkiej Brytanii, Francji, Portugalii, Włoch, USA i Japonii depezę Piłsudskiego o utworzeniu państwa polskiego⁸. Do początku 1919 r. pozostała ona jednak bez odpowiedzi. Francuzi wahali się przed podjęciem decyzji nawiązania stosunków dyplomatycznych z rządem w Warszawie, który uczynił to już wcześniej z pokonanymi Niemcami. Krytycznie ocenili obecność w charakterze posła w Warszawie przedstawiciela rządu niemieckiego barona Harry’ego Kesslera⁹. Krytycyzm ten potęgował fakt, iż Kessler prowadził z Piłsudskim rozmowy w Magdeburgu, a potem towarzyszył mu w drodze do Warszawy. Wprawdzie Kessler opuścił stolicę już w połowie grudnia 1918 r., jednak pamięć o tym „incydencie” pozostała.

Piłsudski wiedział, iż to zwycięskie mocarstwa Ententy, w tym właśnie Francja, będą decydować o przyszłości Europy i mieć wpływ na przyszłe granice Polski. Zależało mu, aby Francja widziała w nim zwolennika Ententy i udzielała także jemu wsparcia, a nie tylko KNP. W grudniu 1918 r. mówił do swoich współpracowników: „jesteśmy zależni od aliantów. Dziś oni są panami sytuacji jako zwycięscy. Granice Polski zależne są wyłącznie od nich. Musimy nie tylko z nimi się liczyć, ale jeśli im już nie schlebiać, to mieć na uwadze ich prestiż, zwłaszcza prestiż Francji”¹⁰.

Z dużą rezerwą do Piłsudskiego i władz w Warszawie podchodził francuski minister spraw zagranicznych Stephen Pichon. Zgodzić się należy z Januszem Pajewskim, który pisał, iż dystans Quai d’Orsay wobec Piłsudskiego mógł wynikać z dążenia do nieosłabiania pozycji KNP. Francuzi zdawali sobie sprawę z tego, iż na ziemiach polskich wyrasta konkurent polityczny

⁷ K. Dłuski, *Wspomnienia z Paryża od 4 I – 10 VII 1919*, Warszawa 1920, s. 10–30. Określenia te występują także w dokumentacji francuskiej z tego okresu.

⁸ *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne 1918: listopad–grudzień*, red. S. Dębski, współpr. P. Długolecki, Warszawa 2008, dok. 19, s. 34–35; J. Pajewski, *Odbudowa państwa polskiego 1914–1918*, Warszawa 1985, s. 315–316.

⁹ *Dyplomaci II RP w świetle raportów Quai d’Orsay*, wybór i oprac. J. Laptos, Warszawa 1993, s. 36–37, dok. 3, 1918, grudzień 31, Paryż, Notatka Dyrekcji Spraw Politycznych i Handlowych dla Ph. Berthelota sporządzona w związku z listem E. Laffonta do premiera G. Clemenceau.

¹⁰ W. Baranowski, *Rozmowy z Piłsudskim 1916–1931*, Warszawa 1990, s. 49.

Komitetu¹¹. Wykorzystywali więc fakt, iż wokół Piłsudskiego dopiero organizowało się życie polityczne i zarzucali rządowi warszawskiemu brak reprezentowania wszystkich sił politycznych oraz utrzymywanie stosunków dyplomatycznych z Niemcami¹². W dokumentacji francuskiej z końca 1918 r. bardzo często pojawia się informacja o braku poparcia dla Piłsudskiego przez większość sił politycznych w Polsce¹³. Należy jednak podkreślić, że jego wystąpienie z 16 listopada, notyfikujące powstanie niepodległego państwa polskiego wobec faktu uznania przez Francję KNP, postawiło rząd francuski w dość niezręcznej sytuacji. Dlatego już 19 XI 1918 r. premier i minister wojny Clemenceau w liście do ministra spraw zagranicznych Pichona pisał: „stoimy wobec dwóch władz wojskowych, jednej uznanej przez nas i drugiej – nie. Należałoby spowodować wyraźne określenie sytuacji przez Komitet Narodowy Polski”¹⁴.

Przygotowania do konferencji paryskiej

Roman Dmowski i ludzie związani z KNP w Paryżu nie mogli zupełnie ignorować władz warszawskich. Francuzi otrzymywali bowiem, najprawdopodobniej od KNP, bardzo szczegółowe informacje z rozmów KNP z Piłsudskim i jego współpracownikami. W końcu 1918 r. Dmowski w imieniu Komitetu wysłał do Warszawy ze specjalną misją do Piłsudskiego Stanisława Grabskiego. Wysłannik Dmowskiego pisał dość krytycznie o Piłsudskim, nazywając go dyktatorem. Dodatkowo prosił, aby KNP przekazał aliantom informację, iż jest on „nowym Kiereńskim” i tym samym z uwagi na lewicowy charakter rządu warszawskiego może to doprowadzić, wzorem Rosji, do zmian rewolucyjnych. Zaznaczył jednak, że zarówno Piłsudski, jak i Moraczewski są pozytywnie nastawieni do Ententy i liczą na współpracę z KNP. Poinformował także o dążeniu Piłsudskiego do wysłania swoich delegatów na konferencję pokojową¹⁵. Potem do Warszawy z zamiarem utworzenia rządu koalicyjnego czy – jak mawiano – „jedności narodowej” pojechał Paderewski¹⁶. Ten pojedynczy ton KNP wobec Piłsudskiego został przyjęty także przez rząd francuski, który

¹¹ J. Pajewski, *Odbudowa państwa polskiego...*, s. 317.

¹² AMAEF, Europe 1918–1929, Pologne, 67, 21 XI 1918, stosunki z rządem w Warszawie, k. 143–144.

¹³ AMAEF, Guerre 1918–1929, A. Paix, 30, Paris 27 XI 1918, Nota dla Berthelota, k. 3.

¹⁴ Cyt. za: J. Kukulka, *Geneza sojuszu polsko-francuskiego (IV 1917 – VI 1919)*, Warszawa 1958, mps pracy doktorskiej w Bibliotece Instytutu Historii PAN, s. 109.

¹⁵ AMAEF, Europe 1918–1929, Pologne, 67, listy Grabskiego z 9 XII 1918, 11 XII 1918, 13 XII 1918, k. 99–105. Listy Grabskiego stronie francuskiej przekazał Stanisław Widomski, który towarzyszył Grabskiemu w czasie jego podróży i zawoził korespondencję do Paryża.

¹⁶ Za: R. Wapiński, *Ignacy Paderewski*, Wrocław 2009, s. 113; J. Pajewski, *Odbudowa państwa polskiego...*, s. 321–328.

oczekiwał już tylko współpracy ośrodka paryskiego i warszawskiego w chwili rozpoczynania się konferencji pokojowej w Paryżu. Niemniej jednak władze francuskie, zachowując nadal przychyłność KNP, zaczęły poprzez swoje służby zbierać informacje na temat Piłsudskiego i jego otoczenia. W końcu 1918 r. Francuzi nie mieli jednak dobrego rozeznania w sytuacji na ziemiach polskich. Ze względu na lewicowe poglądy Piłsudskiego i taki sam charakter rządu Moraczewskiego obawiano się wydarzeń rewolucyjnych w Polsce, a nawet wpływów bolszewizmu.

Wysłannicy Piłsudskiego do Francji

Zanim jednak KNP wraz z Dmowskim podjął oficjalne rozmowy z władzami w Warszawie, Piłsudski w końcu listopada 1918 r. wysłał do Paryża z misją swego adiutanta Stanisława Hempla (z półoficjalną misją jako agenta prasowego i informatora)¹⁷. Hempel zapisał, że Piłsudski powiedział mu, żeby „zrobił co się da [...] aby wreszcie Francja odezwała [się] do nas”¹⁸. Wysłannik Piłsudskiego rozmawiał z francuskimi politykami i dziennikarzami. Najważniejsze i trudne rozmowy przeprowadził na Quai d’Orsay i w Ministerstwie Wojny. Hempel usłyszał opinie o germanofilstwie naczelnika. Trudno było mu przekonać Francuzów, iż Rosja (dawny aliant Francji) jest wrogiem Polski. Dodatkowo Francuzi pisali o nim jako o „wysłanniku Piłsudskiego”, który przybył do Paryża w celu atakowania i pomniejszania wpływów KNP¹⁹. Do konferencji paryskiej strona francuska nie traktowała wysłanników Piłsudskiego jako osób oficjalnie reprezentujących rząd w Warszawie²⁰. Sytuacja uległa niewielkiej zmianie po porozumieniu Piłsudskiego z KNP. Naczelnik wysłał do Paryża jako swoich delegatów Kazimierza Dłuskiego, Michała Sokolnickiego, Leona Wasilewskiego, Stanisława Thugutta, Stanisława Patka, Medarda Downarowicza, Antoniego Sujkowskiego i Władysława Baranowskiego. Wysłannicy Piłsudskiego otrzymali zadanie występowania w roli jego przedstawicieli w rozmowach z KNP i władzami francuskimi. Władze francuskie jednak dystansowały się. Informację o ich przyjeździe przekazał francuskiemu MSZ najprawdopodobniej przedstawiciel KNP przy rządzie

¹⁷ Szerzej zob. J. Kukułka, *Problem uznania rządu warszawskiego przez Paryż (listopad–grudzień 1918)*, w: *Materiały i Studia*, t. I, Warszawa 1960, s. 116–125; P. Libera, *Paryska misja Stanisława Hempla (1918–1919)*, „Zeszyty Historyczne” 2009, z. 170, s. 137–183; Raport Hempla do Tymczasowego Naczelnika Państwa z 27 XI 1918, w: *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne...*, dok. 59, s. 103–104.

¹⁸ P. Libera, op. cit., s. 150.

¹⁹ AMAEF, Guerre 1918–1929, A. Paix, 30, Paris 5 I 1919, nota dla ministra, [brak podpisu], k. 8.

²⁰ Ibidem, 26 XI 1918, nota dla [Pichona?], stosunki Francji z rządem generała Piłsudskiego, [brak podpisu], k. 1.

francuskim Erazm Piltz²¹, który na Quai d'Orsay nie szczędził słów krytycznych pod adresem władz warszawskich. Quai d'Orsay przyjmowało jednak do wiadomości planowany przyjazd do Francji wysłanników Piłsudskiego. Ograniczano jedynie na początku rozmowy z nimi, gdyż nie traktowano ich jako oficjalnej delegacji²². Dłuski, jako przewodniczący delegacji warszawskiej, wysłał 4 I 1919 r. na Quai d'Orsay attaché misji Michała Mościckiego, aby oznajmił fakt przybycia polskiej delegacji i wyraził życzenie spotkania z ministrem spraw zagranicznych Pichonem. Dwa dni później Dłuski od szefa protokołu na Quai d'Orsay W. Matriny otrzymał odpowiedź, że tylko KNP uznawany przez Ententę może przedstawiać ministrowi osoby przybyłe z Polski²³. Dłuski przyznał, że ich położenie w Paryżu było trudne. Nie chcąc „obniżyć autorytetu Naczelnika Państwa i prosić p. Dmowskiego o łaskawą interwencję” na Quai d'Orsay, którego wspierały „potężne plecy p. Pichona”, działano najczęściej „drogą uboczną” i „poprzez stosunki osobiste”²⁴. Dmowski i kierowany przez niego KNP posiadał rzeczywiście silną pozycję i wpływy na Quai d'Orsay. Dłuski pisał, że delegację od Piłsudskiego traktował on z wyższością, choć kurtuazyjnie. Sytuacja zmieniła się dopiero po przyjeździe do Paryża 6 IV 1919 r. stojącego na czele rządu polskiego i pełniącego funkcje ministra spraw zagranicznych Paderewskiego²⁵.

Delegaci Piłsudskiego starali się przekazywać władzom francuskim pozytywne informacje na jego temat i nowych władz w Polsce. Wskazywano, iż jest traktowany jako bohater narodowy i tylko on może powstrzymać niebezpieczeństwo bolszewickie²⁶. Zresztą ta charakterystyka Piłsudskiego jako przeciwnika Rosji szybko dotarła do Paryża także za pośrednictwem dyplomatów francuskich. Delegaci Piłsudskiego wielokrotnie mówili Francuzom o potrzebie wsparcia przez Ententę młodych państw powstałych na gruzach imperium carskiego. Najtrudniej było im jednak rozmawiać o sprawach współpracy Polski z „białą” Rosją, wspieraną przez Francję²⁷. Francuzi najchętniej widzieliby Komendanta walczącego z bolszewikami, ale pomagającego „białym” generałom. To w sprawach wschodnich Francuzi najczęściej krytycznie oceniali Piłsudskiego.

²¹ Na temat współpracy Piltza z francuskim MSZ szerzej zob. A. Kidzińska, *Stosunki Erazma Piltza z francuskim MSZ podczas wojny*, w: *Ku Niepodległej. Ścieżki polskie i francuskie 1795–1918*, red. M. Willaume, Lublin 2005, s. 519–528; A. Szczepaniak, *Od autonomii do niepodległości. Działalność polityczna Erazma Piltza w latach 1914–1929*, Opole 2015, s. 348–354.

²² AMAEF, Guerre 1918–1929, A. Paix, 30, 26 XI 1918, nota dla [Pichona?], stosunki Francji z rządem generała Piłsudskiego, [brak podpisu], k. 1–2.

²³ K. Dłuski, op. cit., s. 6.

²⁴ Ibidem, s. 7, 13.

²⁵ Ibidem, s. 10–11.

²⁶ AMAEF, Europe 1918–1929, Pologne, 67, Paris, 26 XI 1918, nota, k. 58–59.

²⁷ M. Sokolnicki, *W służbie komendanta*, „Kultura” (Paryż) 1953, nr 12/74, s. 92–102.

Pierwsze miesiące obrad konferencji pokojowej w Paryżu i przełamywanie krytycznej oceny Piłsudskiego przez Francuzów

W pierwszych miesiącach trwania kongresu pokojowego udawało się wysłanikom Piłsudskiego powoli przełamywać nieprzychylny stosunek Francji do Piłsudskiego. Zresztą Komendant chociaż często krytykował niektóre posunięcia Francji, był nastawiony pozytywnie do tego państwa, widział w nim przyszłego sojusznika. Zdobywał sobie także wiele uznania wśród francuskich polityków i wojskowych przybyłych do Polski najpierw w ramach Misji Międzysojuszniczej (w lutym 1919 r.), a potem Francuskiej Misji Wojskowej²⁸. Misja Międzysojusznicza została wysłana na wniosek rządu francuskiego i kierował nią dawny ambasador Francji w Rosji, Joseph Noulens. Jej członkowie byli niezwykle ciepło przyjmowani przez władze polskie. Piłsudski 18 II 1919 r. wydał na ich cześć uroczysty obiad w Belwederze i życzliwie mówił o państwach Ententy, w tym szczególnie Francji²⁹. Bardzo dobre stosunki łączyły go z przybyłym w kwietniu 1919 r. szefem Francuskiej Misji Wojskowej, gen. Paulem Henrysem. Do swoich francuskich zwierzchników Henrys pisał najczęściej z dużym uznaniem o Piłsudskim. Dodatkowo Henrys, jako jeden z nielicznych Francuzów, rozumiał polskie aspiracje graniczne na wschodzie, a szczególnie grożące Polsce niebezpieczeństwo ze strony Rosji bolszewickiej i zabiegał o pomoc Francji w walce z nimi. To on ostrzegał przed groźbą ataku bolszewickiego na Polskę, państwa bałtyckie i Rumunię, sugerując wzmocnienie „aktualnej bariery tworzonej przez państwa antybolszewickie”³⁰. Henrys pisał o konieczności przekazania przez państwa Ententy materiałów wojskowych dla tych państw oraz nawiązywał do myśli marszałka Focha o większej koordynacji państw składających się na barierę antybolszewicką i zorganizowania ich wspólnego dowództwa. Sugestie Henrysa szły w kierunku utworzenia potężnego, defensywnego frontu zjednoczonych państw, opasujących Rosję od zachodu po południe, wspieranego przez Ententę. Jednocześnie w analizach Henrysa Ententa powinna wspierać w Rosji akcję polityczną mającą na celu obalenie bolszewików. Henrys sugerował współdziałanie Armii Polskiej z siłami antybolszewickimi w Rosji, co miało doprowadzić do zmiany sytuacji politycznej w tym państwie³¹. Szef Francuskiej Misji Wojskowej znajdował wiele zrozumienia u marszałka Focha, który zaraz po rozpoczęciu konferencji pokojowej proponował wysłanie Armii Polskiej dowodzonej przez gen. Hallera

²⁸ Szerzej zob. T. Schramm, *Francuskie Misje Wojskowe w państwach Europy Środkowej 1919–1938*, Poznań 1987.

²⁹ Szerzej zob. S. Sierpowski, *Działalność Misji Międzysojuszniczej w Polsce w 1919 r.*, „Dzieje Najnowsze” 2013, nr 3, s. 3–24.

³⁰ AMAEF, Russie, t. 286, Paryż 4 I 1920, Nota dotycząca sytuacji w Rosji, podpis Henrysa, k. 71.

³¹ Ibidem, k. 72–77.

(o co prosił Piłsudski) i dostarczenie Polsce broni i amunicji. Armia Hallera powróciła do Polski w kwietniu–maju 1919 r. Wiosną 1919 r. Francji zależało na współdziałaniu Piłsudskiego z KNP. Francuscy decydenci mieli świadomość, że KNP nie jest w stanie rządzić samodzielnie w Polsce. Dodatkowo dużą rolę odgrywały podpisane w styczniu i lutym 1919 r. przez ministra wojny Clemenceau i Dmowskiego umowy dotyczące francuskich oficerów w Armii Polskiej. Przewidywano, iż po powrocie do Polski Armia ta będzie stanowić wzór dla tworzenia polskich jednostek wojskowych, a francuscy oficerowie zostaną włączeni w ich skład³².

Istotny udział w procesie przełamywania oporów francuskich wobec władz w Polsce miał też premier i minister spraw zagranicznych Paderewski. Stawał się on wręcz „ogniwem łączącym” ośrodki paryski i warszawski. Jego rola wzrosła dodatkowo w momencie wyznaczenia go przez sojuszników, obok Dmowskiego, na delegata Polski na konferencję pokojową. Powtórzmy jednak, że oficjalne uznanie państwa polskiego przez Francję nastąpiło dopiero 23 II 1919 r. Pozycja Piłsudskiego w Polsce umacniała się. 20 II 1919 r. nowo wybrany sejm Rzeczypospolitej powierzył mu funkcję najważniejszej osoby w państwie – Naczelnika. Sam Piłsudski i jego delegaci w Paryżu dokładali też wszelkich starań, aby tworzyć we Francji obraz pozytywnie nastawionego do Ententy Naczelnika. Cel ten właściwie osiągnięto i nie wynikało to tylko z dążeń do kreowania takiego wizerunku przez stronę polską. Piłsudski wzmacniał antyniemieckie stanowisko KNP i z tego również powodu mógł liczyć na przychylność Paryża. Zresztą sprawy granicy zachodniej Polski znalazły się w czasie obrad konferencji w gestii Komitetu. Dodatkowo po utracie rosyjskiego alianta, wobec wojny domowej w Rosji i zagrożenia bolszewików, Francja także potrzebowała Polski. Tak więc wiosną 1919 r. powoli ustępował dystans wobec Piłsudskiego ze strony francuskich decydentów, a i prasa paryska stawała się życzliwsza. Należy jednak podkreślić, że w czasie obrad konferencji pokojowej (przynajmniej do podpisania traktatu wersalskiego) uwaga władz francuskich, a także prasy skupiała się na działaniach polskich delegatów, a szczególnie premiera i ministra spraw zagranicznych Paderewskiego oraz cenionego w kręgach zachodnich polityków i dyplomatów Dmowskiego. Piłsudski przebywał w Warszawie i jego rola jako Naczelnika Państwa była oczywiście duża, ale to nie z nim rozmawiali francuscy decydenci. W kontekście polskiej delegacji o Piłsudskim stało się głośniejsze pod koniec obrad konferencji paryskiej, kiedy 3 XI 1919 r. właśnie Piłsudski i Paderewski powierzyli Patkowi (bliskiemu współpracownikowi Naczelnika), na czas nieobecności premiera w Paryżu, funkcję zastępcy delegata rządu polskiego na konferencję pokojową³³. Patek

³² Szerzej zob. T. Schramm, op. cit., s. 16–20.

³³ Archiwum Akt Nowych, Kancelaria Cywilna Naczelnika Państwa, 13, Warszawa 3 XI 1919, Pismo z podpisem J. Piłsudskiego do Stanisława Patka, k. 1.

sprawował tę funkcję do czasu objęcia stanowiska ministra spraw zagranicznych, czyli do 16 XII 1919 r. 6 XI 1919 r. poseł francuski w Warszawie, Eugène Léon Pralon, wysłał do francuskiego ministra spraw zagranicznych Pichona telegram, w którym pisał, iż jest to „dowodem na to, że w kołach kierowniczych Warszawy dąży się do sprecyzowania polityki wobec nowych władców Rosji”³⁴.

Francja wobec wschodniej polityki Piłsudskiego

To właśnie stosunki polsko-rosyjskie/ sowieckie i kwestie polskiej granicy na wschodzie wywoływały często krytyczny stosunek władz francuskich do Piłsudskiego. Nieprzychylnie wobec Naczelnika informacje przesyłał do Paryża poseł francuski Pralon. Zresztą jego protekcyjnistyczny stosunek do Polski drażnił Piłsudskiego. Pralon pisząc o Piłsudskim, tytułował go jako generała, nie używał określenia Naczelnik Państwa. Francuski dyplomata w osobie Piłsudskiego widział polityka twardego, ale nacjonalistę, dążącego do utworzenia federacji z państwami graniczącymi z Polską na wschodzie³⁵. Jego działania określał jako „imperialne”, wynikające z „polskiej megalomanii”, i dostrzegał w nich zagrożenie dla całego systemu międzynarodowego³⁶. Raporty Pralona musiały być dość szczegółowo analizowane na Quai d’Orsay, gdyż rzutowały one w dużym stopniu na stanowisko władz politycznych Francji. Jego opinie w mniejszym stopniu były podzielane przez czynniki wojskowe, w tym wspomnianą już Francuską Misję Wojskową.

Francja zwalczała Rosję bolszewików i wspierała „białych” generałów. U podstaw takiej polityki w okresie konferencji paryskiej, a także później, występowały tendencje do reaktywowania ważnego dla Francji aliansu na wschodzie z Rosją. Francja dążyła jednak do wyeliminowania groźnych dla porządku europejskiego bolszewików. W 1919 r. Francja rozpatrywała wprowadzenie w życie koncepcji kordonu sanitarnego, czyli tworzenia defensywnego antybolszewickiego frontu skupiającego państwa na zachodzie Rosji, w tym głównie Polskę. Premier Clemenceau określał bolszewików jako „nową

³⁴ *Dyplomaci II RP...*, dok. 35, 6 XI 1919, Warszawa, E. Pralon do S. Pichona na temat S. Patka w związku z jego wyjazdem do Paryża w roli przedstawiciela Polski na Konferencji Pokojowej, s. 71–72.

³⁵ AMAEF, Europe 1918–1929, Pologne, 70, Warszawa 4 XII 1919, raport Pralona do Pichona, k. 111–113.

³⁶ *Ibidem*, 17 XII 1919, telegram Pralona do Clemenceau, k. 47; *ibidem*, 3 I 1920, telegram Pralona do Clemenceau, k. 65; Documents Diplomatiques Français (dalej: DDF), 1920, t. I, s. 46–47, telegram Pralona do Clemenceau 19 I 1920; szeroko o korespondencji Pralona (telegramy z 3, 12 i 29 stycznia) piszą: A. Cieniela, T. Komarnicki, *From Versailles to Locarno. Keys to Polish Foreign Policy, 1919–1925*, Lawrence 1984, s. 167; A. Nowak, *Polska i trzy Rosje. Studium polityki wschodniej Józefa Piłsudskiego (do kwietnia 1920 roku)*, Kraków–Warszawa 2001, s. 440.

i wynaturzoną formę imperializmu³⁷. Francja obawiała się dodatkowo ekspansji niemieckiej na tereny rosyjskie i zacieśnienia związków niemiecko-sowieckich. U podstaw jej wrogości do Rosji bolszewickiej występował więc nie tylko element zagrożenia rewolucją, ale dążenie do osłabienia Niemiec. Francja popierała więc na konferencji paryskiej polskie plany graniczne na zachodzie godzące w Niemcy, ale z nieufnością patrzyła na działania Piłsudskiego na wschodzie.

Wschodnie granice Polski nadal nie były ukształtowane i wzbudzały kontrowersje wśród państw Ententy. Bez względu na to, czy Polska miałyby ustalać granice z Rosją „białą”, „czerwoną” czy inną, mocarstwa rozpatrywały tę kwestię także poprzez pryzmat swojej polityki wobec Rosji (nawet tej jeszcze niewiadomej). Najczęściej proponowano utworzenie Polski w granicach etnicznych, czyli obejmującej tereny zamieszkałe w większości przez ludność mówiącą po polsku. Z punktu widzenia Polski było to niezmiernie trudne do przeprowadzenia na obszarach zamieszkałych przez ludność mieszaną, nieposiadającą wyrobionej świadomości narodowej. Problem wschodniej granicy Polski omawiano od marca 1919 r. na posiedzeniach komisji do spraw polskich. W kwietniu komisja dysponowała już przygotowanym projektem tymczasowej granicy Polski. Za podstawę przyjęto bardzo ogólną deklarację Rządu Tymczasowego, wydaną przez ministra Aleksandra Kiereńskiego 29 III 1917 r., o „niezawisłym” państwie polskim, „w którym Polacy tworzą większość”, ale które miało być „połączone z Rosją wolnym związkiem militarnym”³⁸. Niektórzy polscy delegaci na konferencję pokojową przypuszczali, że granica polsko-rosyjska zostanie ustalona w Paryżu. Za takim scenariuszem opowiadał się także premier Paderewski. Tak też się w pewnym stopniu stało, chociaż było to tylko ustalenie prowizoryczne. 8 XII 1919 r. Rada Najwyższa Konferencji Pokojowej wydała deklarację w sprawie wschodnich granic Polski. Nakreślona tam linia granicy polsko-rosyjskiej, odzwierciedlająca w dużym stopniu granice z 1795 r., nie była możliwa do zaakceptowania przez stronę polską. W deklaracji Rady Najwyższej napisano wprawdzie, iż mocarstwa sprzymierzone i stowarzyszone „nie przesądzając późniejszych stypulacji mających ustalić ostateczne granice wschodnie Polski”, uznają prawa rządu polskiego do wprowadzania administracji na terenach na zachód od wyznaczonej linii. Niemniej Rada za punkt wyjścia przyjęła granicę rosyjsko-austriacką w miejscu przecięcia jej przez rzekę Bug i dalej na północ wzdłuż tej rzeki. Brześć Litewski miałby zatem pozostać po stronie rosyjskiej, a Suwałki po stronie polskiej. Nie zaznaczono przynależności terenów Galicji Wschodniej.

³⁷ Za: K. Hovi, *Cordon sanitaire or barriere de l'Est? The Emergence of the New French Eastern European Alliance Policy 1917–1919*, Turku 1975, s. 148–149, Pismo Clemenceau do Pichona z 23 X 1918.

³⁸ *Stosunki Rzeczypospolitej Polskiej z państwem radzieckim 1918–1943. Wybór dokumentów*, oprac. J. Kumaniecki, Warszawa 1991, s. 26–27; K.W. Kumaniecki, *Odbudowa państwowości polskiej. Najważniejsze dokumenty 1912 – styczeń 1924*, Warszawa–Kraków 1924, s. 66–67.

Dokument kończył się stwierdzeniem: „Prawa, z jakimi Polska mogłaby wystąpić do terytoriów położonych na wschód od wymienionej linii, są wyraźnie zastrzeżone”³⁹. Decyzja Rady Najwyższej opierała się na brytyjskim projekcie granicy polsko-rosyjskiej i była traktowana przez Londyn jako ostateczna⁴⁰. Paryż natomiast, wprawdzie również niechętny polskiemu projektowi granicy z Rosją, dopuszczał możliwość pewnych modyfikacji linii z 8 XII 1919 r. Wynikało to z podjętej w drugiej połowie grudnia 1919 r. przez Radę Najwyższą decyzji o zawieszeniu projektu objęcia przez Polskę mandatem Galicji Wschodniej na 25 lat. Wprawdzie projekt ten miał zostać ponownie rozpatrzone, ale było to niejako przyzwolenie dla Polski powrotu na tamte tereny.

Jeszcze przed tymi ustaleniami w kwietniu 1919 r. wicedyrektor departamentu Europy we francuskim MSZ Jules Laroche przygotował notę zatytułowaną „Sur les frontières orientales de la Pologne”. W dokumencie tym tereny Litwy, Białorusi i Ukrainy zostały określone jako zdobyte przez Polskę „prawem podboju”⁴¹. W osobie Piłsudskiego widziano tę część Polaków, którzy w imię idei nacjonalistycznych, kierując się aspiracjami imperialistycznymi, dążyli do przywrócenia granic Polski z 1772 r. Sformułowania zawarte w nocie Laroche’a odzwierciedlały nie tylko poparcie Francji dla opcji Dmowskiego widzącego Polskę w granicach z przeważającą ludnością polską, ale także (a może przede wszystkim) opinie przekazywane do Paryża przez Pralona. Francuzi krytycznie oceniali plany federacyjne Piłsudskiego. Interpretowano to jako jego kontynuację walki w Rosją i dążenie do jej maksymalnego osłabienia. Pisano o tym jako „programie Belwederu i Piłsudskiego”, wskazywano, iż to właśnie „pod wpływem Piłsudskiego Polska walczy z Rosją”⁴². Francuzi, podobnie jak Brytyjczycy, uważali, iż „bałtyckie prowincje” powinny wrócić do „białej” Rosji. Według dokumentacji francuskiej „Łotwa, Estonia i Litwa” w ramach autonomii powinny się znaleźć w granicach Wielkiej Rosji; nie uznawano praw niepodległościowych dla Ukrainy⁴³. Szczególnie krytycznie Paryż oceniał postawę Piłsudskiego wobec Litwy i Ukrainy. Kiedy 19 IV 1919 r. wojsko polskie wkroczyło do Wilna, Paryż skrytykował to przedsięwzięcie.

³⁹ *Dokumenty i materiały do historii stosunków polsko-radzieckich*, t. II: *Listopad 1918 – kwiecień 1920*, red. N. Gašiorowska-Grabowska, I.A. Chrienow, oprac. W. Gostyńska i in., Warszawa 1961, dok. 269, s. 481–483, Paryż 8 XII 1919, Deklaracja Rady Najwyższej Konferencji Pokojowej w sprawie wschodnich granic Polski, podpis Prezydent Rady Najwyższej Mocarstw Sprzymierzonych i Stowarzyszonych G. Clemenceau.

⁴⁰ Szerzej o brytyjskich projektach i nastawieniu Wielkiej Brytanii do problemu granicy polsko-rosyjskiej zob. J. Tebinka, *Polityka brytyjska wobec problemu granicy polsko-radzieckiej 1939–1945*, Warszawa 1998, rozdz. „Problem granicy wschodniej w stosunkach brytyjsko-polskich w latach 1918–1939”, s. 11–27.

⁴¹ AMAEF, Europe 1918–1929, Pologne, 137, k. 1–4. Na dokumencie znajduje się data 24 IV 1919. Sugestia o aktualności noty w: DDF, 1920, t. I, s. 566, przypis 1 do dok. 406.

⁴² AMAEF, Europe 1918–1929, Pologne, 137, 1919, [brak podpisu], k. 21.

⁴³ AMAEF, Europe 1918–1929, Russie, 213, Paris 20 XI 1919, nota na temat sytuacji w Rosji w 1920 r., k. 81.

Z uwagą jednak obserwowano rozwój wydarzeń na Litwie – widząc tam niebezpieczeństwo wpływów niemieckich, ale i bolszewickich, wyczekiwano na dalszy rozwój wydarzeń. W lipcu 1919 r. Rada Najwyższa wyznaczyła linię demarkacyjną na linii Grodno–Wilno–Dyneburg (Wilno pozostało po stronie polskiej). Linia Focha (gdyż to marszałek był jej twórcą) stanowiła dla Francji nadzieję na zatrzymanie dalszych polskich ofensyw, ale przede wszystkim na stabilizację w tym rejonie. Niemniej jednak dyplomacja francuska obawiała się dalszych polskich kroków ofensywnych wobec Litwy, chociaż wskazywano na wspólną historię obydwu narodów i wyrażano cichą nadzieję na dobre stosunki pomiędzy nimi⁴⁴.

W związku z zajęciem Wilna przez Polskę i wyznaczeniem linii Focha Francuzi bacznie obserwowali działania bolszewików i stosunki polsko-bolszewickie. Szczególnie byli wyczuleni na informacje o rzekomych polsko-bolszewickich planach negocjacyjnych. Wprawdzie liczone się z atakiem Piłsudskiego na bolszewików, ale przypuszczano, że zarówno w sprawach litewskich, jak i rosyjskich na razie zachowa powściągliwość i będzie liczył się ze stanowiskiem mocarstw⁴⁵. Francja mając nadzieję na zwycięstwo „białych” generałów, najchętniej widziałaby Piłsudskiego współpracującego z nimi i walczącego z bolszewikami. W scenariuszu tym granica polsko-rosyjska pozostawałaby w gestii mocarstw i przyszłej sojuszniczki Francji, czyli Rosji. Francja wspierała oczywiście plany Piłsudskiego zwalczające bolszewików i udzielała mu pomocy materialnej i doradczej (Francuska Misja Wojskowa), ale nie akceptowała jego dążeń do granicy Polski z 1772 r.

Kontrowersje dotyczyły też Galicji Wschodniej i stosunków polsko-ukraińskich. W sprawach Galicji Francja wykazywała wiele niezdecydowania i często ulegała przeciwnym polskiemu stanowisku Brytyjczykom. Wysłano jednak na tereny walk polsko-ukraińskich misję gen. Josepha Barthélemy’ego, która prowadziła z wysłannikami Piłsudskiego m.in. rozmowy na temat galicyjskiej ropy. Po okresie ciężkich walk, w lecie 1919 r. nastąpiło polepszenie stosunków Piłsudskiego z Symonem Petlurą. W sierpniu 1919 r. rozpoczęły się polsko-ukraińskie rozmowy na temat wspólnego frontu przeciwko bolszewikom. Współdziałanie z Ukraińcami było w tym czasie potrzebne Polsce także ze względu na rozpatrywane w Paryżu sprawy Galicji Wschodniej. Piłsudski nie zawarł wówczas jeszcze umowy politycznej z Petlurą. Prawdopodobnie wynikało to, jak sądzi Andrzej Nowak, z krytycznego stosunku Ententy do Petlury (z uwagi na jego konflikt z Antonem Denikinem) i polskich obaw co do wydźwięku takiego porozumienia⁴⁶.

⁴⁴ AMAEF, Europe 1918–1929, Pologne, 70, Kowno 31 VII 1919, raport na temat stosunków Polski z Litwą, [brak podpisu], k. 9–15.

⁴⁵ Ibidem, Warszawa 31 VII 1919, chargé d'affaires Francji w Polsce do Pichona, k. 16–17.

⁴⁶ A. Nowak, *Polityka wschodnia Józefa Piłsudskiego (1918–1921). Koncepcja i realizacja*, „Zeszyty Historyczne” 1994, z. 107, s. 11.

Francuskie koła polityczne z uwagą obserwowały działania Piłsudskiego, głównie w ostatnich miesiącach 1919 r. Wprawdzie zawsze pisano o nim jako o polityku i wojskowym w sposób szczególnie zainteresowanym sprawami rosyjskimi, ale w końcu 1919 r. spodziewano się, iż kwestie te będą dominować w jego polityce. Na początku grudnia 1919 r. francuskie służby informacyjne donosiły o aktywności Piłsudskiego w sprawach rosyjskich i jego planach zbliżenia z nowymi państwami powstałymi na gruzach imperium carskiego. We francuskim dokumencie czytamy, iż Polacy podsycani przez Piłsudskiego i popierani przez niego będą dążyć do przywrócenia dawnych swych granic na wschodzie. Wskazywano także na wysuwane niegdyś przez Narodową Demokrację dążenia do zbliżenia z Rosją i na brak akceptacji tych pomysłów aktualnie wśród Polaków, chociaż dodawano, iż szczególnie wśród bliskich Piłsudskiemu socjalistów dominowały tendencje do zawarcia pokoju z Rosją, także bolszewicką. W dokumencie tym wystąpiło ponadto jedno ważne stwierdzenie, iż Polska (ta właśnie zdominowana przez Piłsudskiego) stała się naturalnym sojusznikiem Francji mogącym zastąpić Rosję. Myśl ta jednak nie została rozwinięta w tym okresie, a główna uwaga była skierowana na dążenia Piłsudskiego do reaktywowania dawnych granic polskich na wschodzie i tworzenia antyrosyjskiego tworu politycznego od Morza Bałtyckiego do Morza Czarnego⁴⁷.

18 XII 1919 r. Laroche rozmawiał na temat Piłsudskiego z fińskim generałem marszałkiem Carlem Gustafem Mannerheimem. Opowiadał on francuskiemu dyplomacie o przeprowadzonych w Polsce rozmowach z politykami i wojskowymi. Mannerheim twierdził, iż Piłsudski spodziewa się załamywania się pozycji gen. Denikina, ale obecnie, z uwagi na stan polskiej armii, nie może wystąpić przeciwko bolszewikom. Piłsudski miał jednak powiedzieć, że zamierza to uczynić wiosną 1920 r. W tym celu zależało mu na układach z państwami bałtyckimi i Finlandią oraz z Borisem Sawinkowem. Oczekiwał także przychylności dla swych akcji w państwach Ententy. Piłsudski krytycznie miał się wyrażać na temat Wielkiej Brytanii i jej niezdecydowanej polityki wobec Rosji, a szczególnie bolszewików⁴⁸. Jak już zostało powiedziane, Francuzi akceptowali jego postawę antybolszewicką, ale popierali kontakty z „białą” Rosją, obiecywali wsparcie w przypadku ataku bolszewików, odradzali jednak ofensywę. Generalnie obawiali się niezależnej polityki Piłsudskiego wobec Rosji. Kiedy Francuzi jednak dowiedzieli się w końcu grudnia 1919 r. o sowieckich propozycjach pokojowych dla Polski, doradzali nieprzyjmowanie ich. Zawarcie przez Polskę pokoju z bolszewikami oznaczałoby uznanie nowych rewolucyjnych władców w Rosji, a tego Francja nie chciała⁴⁹.

⁴⁷ AMAEF, Europe 1918–1929, Russie, 286, Etat-Major de l'Armée 2ème Bureau I, Section de renseignements, Russie 3 XII 1919, k. 24–28.

⁴⁸ Ibidem, 213, Paris, 18 XII 1919, notatka J. Laroche'a z rozmowy z Mannerheimem, k. 185–186.

⁴⁹ Szerzej zob. M. Gmurczyk-Wrońska, *Francja wobec wojny i pokoju z bolszewikami (1919–1921)*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne” 2015,

Piłsudski najprawdopodobniej nie posiadał pełnej wiedzy na temat wschodniej polityki Francji w tym okresie, ale dość dobrze interpretował jej główne założenia. Powątpiewał w poparcie Francji dla realizacji swoich celów na wschodzie. Misje dyplomatyczne najpierw jego delegata do Paryża, a potem ministra spraw zagranicznych Patka w latach 1919–1920 utwierdzały go w przekonaniu, że Francja nie poprze jego planów i działań wobec Rosji. I Piłsudski nie zabiegał o poparcie Francji. Stosował natomiast metodę osłony dyplomatycznej podejmowanych wobec Rosji akcji militarnych. Prowadził ją przede wszystkim jego dyplomata Patek, który wielokrotnie spotykał się z politykami francuskimi i starał się przekonywać ich do polskich racji na wschodzie. W sytuacji zagrożenia najazdem bolszewickim zabiegał o wsparcie i pomoc⁵⁰.

Streszczenie

Jeszcze w okresie działalności konspiracyjnej Francja stanowiła dla Józefa Piłsudskiego ważne mocarstwo mogące wspierać niepodległościowe dążenia Polaków. Znaczenie Francji wzrosło w jego kalkulacjach politycznych po zakończeniu I wojny, kiedy mocarstwo to znalazło się w gronie decydentów przyszłego ładu światowego. W czasie wojny Piłsudski pozostawał politykiem mało znanym w państwach Europy Zachodniej. Po powrocie do kraju w listopadzie 1918 r. i objęciu władzy nad wojskiem Francja widziała w nim nadal osobę współpracującą w czasie wojny z państwami centralnymi. Z dystansem podchodzono też do rządu Jędrzeja Moraczewskiego, jak również samego Piłsudskiego wspierającego tę władzę i mianującego się Tymczasowym Naczelnikiem Państwa. Sytuacja ta wynikała z faktu istnienia w Paryżu Komitetu Narodowego Polskiego uznawanego przez Ententę za oficjalną organizację, pełniącą niejako funkcję „rządu”. Francuzi sądzili, iż to właśnie ludzie związani z KNP przejmą władzę w przyszłej Polsce. W celu pozyskania Francji i uznania władz w Warszawie Piłsudski wysyłał do Paryża zaufanych ludzi. Jednak do konferencji paryskiej strona francuska nie traktowała jego wysłanników jako osób oficjalnie reprezentujących rząd w Warszawie. Sytuacja zaczęła ulegać zmianie po porozumieniu Piłsudskiego z KNP, a szczególnie po objęciu funkcji premiera i ministra spraw zagranicznych przez Ignacego Paderewskiego. Piłsudski, chociaż często krytykował niektóre posunięcia Francji, był nastawiony pozytywnie do tego państwa, widział w nim przyszłego sojusznika. On sam zdobywał także wiele uznania wśród francuskich polityków i wojskowych przybyłych do Polski najpierw jako Misja Międzynarodowa, a potem Francuska Misja Wojskowa. Piłsudski wzmacniał też antyniemieckie stanowisko KNP i z tego również powodu mógł liczyć na przychyłość Paryża. Dodatkowo po utracie rosyjskiego alianta, wobec wojny domowej w Rosji i zagrożenia bolszewików, Francja także potrzebowała Polski. Licząc na zwycięstwo „białych” generałów, najchętniej widziałyby Piłsudskiego współpracującego z nimi i walczącego z bolszewikami. Francja wspierała oczywiście plany Piłsudskiego zwalczające bolszewików i udzielała mu pomocy materialnej i doradczej (Francuska Misja Wojskowa), ale nie akceptowała jego dążeń do reaktywowania

z. 4, s. 573–590; eadem, *Polska, bolszewicy i „biała” Rosja – z wschodniej polityki Francji (1918–1921)*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej” 2014, t. XLIX, nr 1, s. 73–92; eadem, *Francja i jej rosyjski „sojusznik” w latach 1917–1921*, w: *Yesterday. Studia z historii najnowszej. Księga dedykowana prof. Jerzemu Eislerowi w 65. rocznicę urodzin*, red. J. Olszok i in., Warszawa 2017, s. 53–68.

⁵⁰ Szerzej zob. M. Gmurczyk-Wrońska, *Stanisław Patek...*, s. 70–186.

graniczy Polski z 1772 r. To właśnie problem rosyjski stał się jednym z bardziej drażliwych kwestii w stosunkach polsko-francuskich. Piłsudski nie znalazł we Francji zrozumienia dla swej polityki wschodniej i właściwie nie zabiegał o to.

To Win France. Józef Piłsudski's Efforts to Gain Support from France after World War I

Even during the period of his underground activity, France was an important power for Józef Piłsudski that could support the aspirations of Poles. The significance of France increased in his political calculations after the end of World War I, when France was included in the decision makers on the future world order. During the war, Piłsudski was a little-known politician in Western European countries. After he returned to the country in November 1918 and took over the command of the Polish Army, France still saw him as a person who during the war cooperated with central states. Jędrzej Moraczewski's cabinet was treated with caution, together with Piłsudski who supported Moraczewski's government and made himself Provisional Chief of State. This situation resulted from the existence of the Polish National Committee (*Komitet Narodowy Polski* – KNP) in Paris, recognized by the Entente as an official organisation serving the function of the Polish "government". The French expected that it would be the KNP to take power in future Poland. In order to win France and its recognition of the authorities in Warsaw, Piłsudski sent to Paris his trusted people. However, until the Paris Conference, the French did not treat Piłsudski's envoys as officially representing the government in Warsaw. The situation began to change after an agreement between Piłsudski and the KNP, and especially after taking over the functions of Prime Minister and Minister of Foreign Affairs by Ignacy Paderewski. Although often criticised some of France's moves, Piłsudski saw this state as a future ally. He also gained respect among French politicians and military men who came to Poland first as the members of the Allied Mission, and then of the French Military Mission. Piłsudski also strengthened the anti-German position of the KNP and for this reason he could count on Paris' favour. In addition, after the loss of the Russian ally, France – faced with the threat of a civil war in Russia and that posed by Bolsheviks – needed Poland. Counting on the victory of the "White" generals, France would most likely see Piłsudski cooperating with them and fighting with the Bolsheviks. Of course, France supported Piłsudski's plans to fight against Bolsheviks and provided him with material and advisory assistance (French Military Mission), but did not accept his efforts to restore the Polish borders of 1772. It was the Russian problem that became one of the most thorny in Polish-French relations. Piłsudski did not find understanding for his eastern policy in France but in actual fact did not seek it.

Bibliografia

- Cieniela A., Komarnicki T., *From Versailles to Locarno. Keys to Polish Foreign Policy, 1919–1925*, Lawrence 1984.
- Gmurczyk-Wrońska M., *Francja i jej rosyjski „sojuznik” w latach 1917–1921*, w: *Yesterday. Studia z historii najnowszej. Księga dedykowana prof. Jerzemu Eislerowi w 65. rocznicę urodzin*, red. J. Olaszek i in., Warszawa 2017, s. 53–68.
- Gmurczyk-Wrońska M., *Francja wobec wojny i pokoju z bolszewikami (1919–1921)*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne” 2015, z. 4, s. 573–590.
- Gmurczyk-Wrońska M., *Polska, bolszewicy i „biała” Rosja – z wschodniej polityki Francji (1918–1921)*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej” 2014, t. XLIX, nr 1, s. 73–92.
- Gmurczyk-Wrońska M., *Stanisław Patek w dyplomacji i polityce (1914–1939)*, Warszawa 2013.

- Hovi K., *Cordon sanitaire or barriere de l'Est? The Emergence of the New French Eastern European Alliance Policy 1917–1919*, Turku 1975.
- Kidzińska A., *Stosunki Erazma Piltza z francuskim MSZ podczas wojny*, w: *Ku Niepodległej. Ścieżki polskie i francuskie 1795–1918*, red. M. Willaume, Lublin 2005, s. 519–528.
- Kukułka J., *Problem uznania rządu warszawskiego przez Paryż (listopad–grudzień 1918)*, w: *Materiały i Studia*, t. I, Warszawa 1960, s. 116–125.
- Leczyk M., *Komitet Narodowy Polski a Ententa i Stany Zjednoczone 1917–1919*, Warszawa 1966.
- Libera P., *Paryska misja Stanisława Hempla (1918–1919)*, „Zeszyty Historyczne” 2009, z. 170, s. 137–183.
- Lundgreen-Nielsen K., *The Polish Problem at the Paris Peace Conference. A Study of the Policies of the Great Powers and the Poles, 1918–1919*, Odense 1979.
- Łossowski P., *Aktywność dyplomacji polskiej na konferencji pokojowej w Paryżu*, w: *Historia dyplomacji polskiej (połowa X–XX w.)*, t. IV: 1918–1939, red. G. Labuda, P. Łossowski, oprac. M. Leczyk, Warszawa 1995, s. 101–115.
- Nowak A., *Polityka wschodnia Józefa Piłsudskiego (1918–1921). Koncepcja i realizacja*, „Zeszyty Historyczne” 1994, z. 107.
- Nowak A., *Polska i trzy Rosje. Studium polityki wschodniej Józefa Piłsudskiego (do kwietnia 1920 roku)*, Kraków–Warszawa 2001.
- Pajewski J., *Odbudowa państwa polskiego 1914–1918*, Warszawa 1985.
- Pajewski J., *Wokół sprawy polskiej. Paryż–Lozanna–Londyn 1914–1918*, Poznań 1970.
- Rojek W., *Wpływ mocarstw sprzymierzonych i stowarzyszonych na historyczno-polityczną genezę II Rzeczypospolitej VIII 1914 – II/VI 1919*, w: *Naród – państwo. Europa Środkowa w XIX i XX wieku. Studia ofiarowane Michałowi Puławskiemu w pięćdziesięciolecie pracy naukowej*, red. A. Patek, W. Rojek, Kraków 2006, s. 125–135.
- Schramm T., *Francuskie Misje Wojskowe w państwach Europy Środkowej 1919–1938*, Poznań 1987.
- Sibora J., *Dyplomacja polska w I wojnie światowej*, Warszawa 2013.
- Sierpowski S., *Działalność Misji Międzysojuszniczej w Polsce w 1919 r.*, „Dzieje Najnowsze” 2013, nr 3, s. 3–24.
- Suleja W., *Józef Piłsudski*, Wrocław 1995.
- Szczepaniak A., *Od autonomii do niepodległości. Działalność polityczna Erazma Piltza w latach 1914–1929*, Opole 2015.
- Tebinka J., *Polityka brytyjska wobec problemu granicy polsko-radzieckiej 1939–1945*, Warszawa 1998.
- Waingertner P., *Geneza Komitetu Narodowego Polskiego w Paryżu i jego działalność w latach pierwszej wojny światowej oraz początki kształtowania się granic II Rzeczypospolitej*, w: *Rządy bez ziemi. Struktury władzy na uchodźstwie*, red. R.P. Żurawski vel Grajewski, Warszawa 2014, s. 101–114.
- Wapiński R., *Ignacy Paderewski*, Wrocław 2009.
- Wolsza T., *W sprawie prognoz Józefa Piłsudskiego dotyczących przebiegu I wojny*, „Dzieje Najnowsze” 1985, nr 3–4, s. 159–166.

Biogram: **Małgorzata Gmurczyk-Wrońska** – dr hab. prof. IH PAN, członek Pracowni Dziejów Dyplomacji i Systemów Totalitarnych IH PAN. Główne pola badawcze: historia dyplomacji, stosunki międzynarodowe, stosunki polsko-francuskie i polsko-rosyjskie/ sowieckie w XX w. Wśród publikacji: *Polska – niepotrzebny aliant Francji? (Francja wobec Polski w latach 1938–1944)*, Warszawa 2003; *Stanisław Patek w dyplomacji i polityce (1914–1939)*, Warszawa 2013. E-mail: mwranska5@wp.pl.